

УДК 657.1

Сидоренко О.О., к.е.н., доцент

Чернігівський державний технологічний університет

ОБЛІК ФОРМУВАННЯ ТЕХНІЧНИХ РЕЗЕРВІВ СТРАХОВИКІВ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Розглянуто методичні засади обліку формування технічних резервів страховиків України. Виділено проблемні аспекти у їх розрахунку та обліку, запропоновано шляхи їх вирішення.

Ключові слова: технічні резерви, облік, формування.

Sidorenko O.

ACCOUNT OF TECHNICAL RESERVES INSURERS: PROBLEMS AND SOLUTIONS

Methodical approaches of insurer's technical reserves' formation accounting are considered. Problem aspects of their calculation and accounting are specified, ways of solution are suggested.

Key words: insurance reserves, accounting, formation.

Сидоренко А.А.

УЧЕТ ФОРМИРОВАНИЯ ТЕХНИЧЕСКИХ РЕЗЕРВОВ СТРАХОВЩИКА: ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ ИХ РЕШЕНИЯ

Изучено методические основы учета формирования технических резервов в страховых компаниях Украины. Выделено проблемы связанные с их расчетом и учетом, предложено пути их решения.

Ключевые слова: технические резервы, учет, формирование.

Постановка проблеми у загальному її вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Технічні резерви є забезпеченням, що створюється страховиком, за рахунок страхових платежів та власних коштів, з метою виконання в майбутньому взятих на себе страхових зобов'язань перед страхувальниками. Від достовірності розрахунку та достатності сформованих технічних резервів залежить платоспроможність страхової компанії, її здатність конкурувати з іншими страховиками, імідж та сума сплаченого податку на прибуток. Отже, питання обліку формування страхових резервів є одним з ключових в обліку страховиків та потребує всебічного дослідження з метою вирішення існуючих проблем.

Сидоренко О.О.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Дослідженнями формування технічних резервів у страхових компаніях України займаються такі вчені, як: Буханець Д.Г., Вареня В., Гаманкова О.О., Гарматій Т.О., Лень В.С., Мних Є.В., Приходько В.С. [5–10] та інші, у працях яких вивчаються переважно порядок їх обліку, проте, маловивченим залишається порядок їх розрахунку.

Облік формування технічних резервів страхових компаній України передбачає не лише відображення результатів їх розрахунку на рахунках обліку, а й безпосередньо процес їх розрахунку, який повинен бути достовірний та забезпечувати платоспроможність страховика, що свідчить про актуальність здійсненого дослідження з теоретичної та практичної точки зору.

Цілі статті. Метою дослідження є дослідження проблемних питань обліку формування технічних резервів страхових компаній України та розробка пропозиції щодо їх вирішення.

Викладення основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Страхові резерви утворюються страховиками з метою забезпечення майбутніх виплат страхових сум і страхового відшкодування залежно від видів страхування (перестраховування) [1]. При цьому, страховики, які надають послуги страхування інші, ніж страхування життя, формують технічні резерви, склад яких наведено на рис. 1.

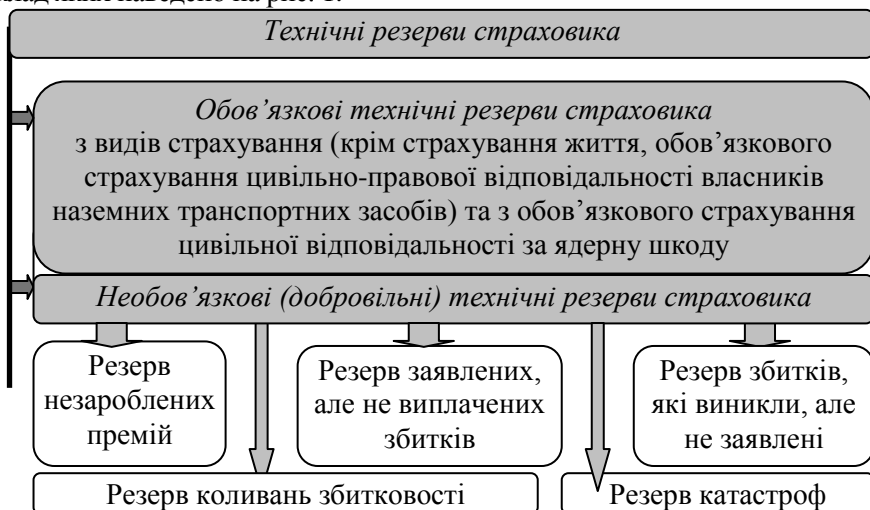

Рис. 1. Види технічних резервів страховиків*

* Джерело: складено автором за даними [1; 2; 3].

Проаналізувавши нормативні документи [1; 2; 3] можна виділити проблемні аспекти пов'язані з обліком формування технічних резервів (табл. 1), які потребують вирішення.

Таблиця 1

Проблемні аспекти пов'язані з обліком технічних резервів*

Суть виявленої проблеми
1
1. Резерв незароблених премій
1.1. Неможливість використовувати методи 1/365 «pro rata temporis» та «паушальний» для розрахунку резерву незароблених премій при формуванні лише обов'язкових технічних резервів.
1.2. Неможливість використовувати метод плаваючих кварталів для розрахунку резерву незароблених премій при формуванні добровільних технічних резервів.
1.3. Відсутність рекомендації по вибору економічно обґрунтованого методу розрахунку резерву незароблених премій в залежності від виду страхування, тривалості дії договору тощо.
1.4. Відсутність методики обліку результатів зміни у звітному році методу розрахунку резерву незароблених премій за договорами, що діяли в минулому році, та є діючими у звітному році.
1.5. При встановленій нижній межі (80%) одержаних страхових платежів, які можуть бути використані для розрахунку резерву незароблених премій, верхня межа встановлена на рівні 100 відсотків. Застосування верхньої межі може призвести до розрахунку резерву незароблених премій у сумі більший, ніж він може бути представлений дозволеними активами, адже частина цих страхових платежів витрачається на ведення справи при укладанні договору страхування, і вже не може бути використана для розміщення сформованих страхових резервів.
1.6. Відсутність методики обліку резерву незароблених премій, який формується у іноземній валюті.
1.7. Наявність високої ймовірності недостатності резервів незароблених премій для виконання страхових зобов'язань за договорами по страхуванню фінансових ризиків і кредитів, за якими страховий випадок настає у кінці дії договору, водночас резерв незароблених премій в цей час за цим договором близький або рівний нулю.
2. Резерв заявлених, але не виплачених збитків
2.1. Обов'язковість формування резерву заявлених, але не виплачених збитків передбачена [3] у якому методика його розрахунку не наведена.
2.2. Пункт 4.4 [2], зобов'язує при розрахунку, резерві заявлених, але не виплачених збитків, вираховувати суму виплачених збитків у звітному періоді. Проте, до цих сум можуть включатись виплати за страховими випадками, заявленими у звітному році, а не у попередніх. Крім того сума виплачених збитків може бути меншою ніж сума, яка використовувалась при розрахунку цього резерву (максимальна сума), а отже необхідно вираховувати більшу суму.
2.3. Відсутність методики формування резерву заявлених, але не виплачених збитків у іноземній валюті.

1
3. Резерв збитків, які виникли, але не заявлені
3.1. Метод модифікації ланцюгового методу та метод Борнхуеттера-Фергюсона застосовують за наявності даних не менше ніж за 12 періодів (кварталів) сплати (розвитку) збитків. Проте, не зазначено максимальну кількість періодів, яку можна використовувати для розрахунку резерву збитків, які виникли, але не заявлені. Не зазначено й про порядок врахування інформації з періодів у яких була значна інфляція.
3.2. За діючою методикою розрахунку резерву за методом фіксованого відсотка зароблені страхові платежі за попередні чотири квартали, не коригуються на суму зароблених страхових платежів за договорами, які були достроково припинені.
3.3. Для розрахунку резерву необхідно визначити суму зароблених страхових платежів. Проте, методика їх розрахунку, що встановлена на законодавчому рівні, не враховує наслідків дострокового припинення дії договорів страхування та перестрахування.
3.4. Відсутність методики обліку результатів зміни у звітному році методу розрахунку резерву збитків, які виникли, але не заявлені.
3.5. Відсутність методики розрахунку частки перестраховиків у резерві збитків, які виникли, але не заявлені, водночас використання такого показника передбачено при розрахунку резерву коливань збитковості
4. Резерв коливань збитковості
4.1. Неможливість використовувати діючу методику розрахунку резерву коливань збитковості, у разі якщо фактична збитковість перевищує середньо очікувану збитковість у попередніх періодах.
4.2. Відсутність методики прийняття рішення про доцільність розрахунку резерву коливань збитковості.
5. Резерв катастроф
5.1. Методика розрахунку резерву катастроф розроблена лише для 5.1страховиків, які надають послуги із обов'язкового страхування цивільної відповідальності за ядерну шкоду та не встановлена для інших видів страхування.
5.2. Відсутність методики прийняття рішення про доцільність формування резерву катастроф.

* Джерело: власна розробка автора

Для вирішення вище зазначених проблем нами запропоновано заходи, які наведені у табл. 2.

Таблиця 2

**Пропозиції по вирішенню виявлених проблем
щодо обліку формування технічних резервів***

№ з/п проблеми	Пропозиції по вирішенню виявлених проблем
1	2
1.1. 1.2.	Пропонуємо нормативно дозволити використання будь-якого з трьох методів розрахунку резерву незароблених премій. Пропонуємо при розрахунку резерву незароблених премій використовувати методи: 1) для видів страхування за якими термін дії договорів дорівнює 9-12 місяців – метод «плаваючих кварталів»; 2) для видів страхування за якими термін дії договорів 2-9 та 12- і більше місяців – «паушальний метод»; 3) для видів страхування з терміном дії договорів менше 2-х місяців та такими як: обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, страхування фінансових ризиків та страхування кредитів –1/365 «pro rata temporis».
1.3.	
1.4.	Зміна методу розрахунку резерву незароблених премій є зміною облікової політики, яка відображається шляхом коригування сальдо нерозподіленого прибутку, проведеннями Дт 441– Кт 491 або Дт 491– Кт 441.
1.5.	Пропонуємо у розрахунок резерву незароблених премій брати суму не меншу 80 % страхових платежів та не більшу ніж сума одержаних (нарахованих) страхових платежів зменшена на витрати на ведення справи, понесені в момент укладання договору страхування (комісійні винагороди тощо), які прямо можна обчислити та віднести до укладеного договору
1.6.	Пропонуємо законодавчо закріпити порядок, за яким розрахунок слід проводити у іноземній валюті та відображати у звітності за курсом НБУ на дату розрахунку.
1.7.	Рекомендуємо за видами страхування фінансових ризиків та кредитів одночасно із розрахунком резерву незароблених премій, формувати додатковий резерв «відкладених зароблених страхових платежів», шляхом включення до нього повністю або частково зароблених страхових платежів за цими видами страхування на звітну дату. Облік додаткового резерву пропонується вести на однойменному субрахунку 4916.
2.1.	Пропонуємо дозволити для розрахунку резерву заявлених, але не виплачених збитків при обов'язковому страхуванні цивільної відповідальності за ядерну шкоду використовувати порядок передбачений [2].

1	2
2.2.	Пропонуємо п. 4.4 [2], викласти в наступній редакції «Величина резерву заявлених, але не виплачених збитків відповідає сумі заявлених збитків у звітному періоді, збільшений на суму не виплачених збитків на початок звітного періоду за попередні періоди, зменшений на суму виплачених збитків у звітному періоді, що заявлені, але не оплачені у попередніх періодах або максимальну суму, якщо її використовували та вона більша за суму виплачених збитків, плюс витрати на врегулювання збитків у розмірі 3 відсотків від суми не виплачених збитків на кінець звітного періоду».
2.3.	Пропонуємо резерв заявлених, але не виплачених збитків у іноземній валюті розраховувати за формулою 1.
3.1.	Пропонуємо: методи модифікації ланцюгового методу (Chain Ladder) та метод Борнхуеттера-Фергюсона (Bornhuetter-Ferguson) застосовувати за наявності даних не менше ніж за 12 періодів (кварталів) сплати (розвитку) збитків. При цьому максимальна кількість періодів не обмежується за умови, якщо рівень інфляції в цих періодах не перевищував 20%.
3.2.	Резерв збитків, які виникли, але не заявлені за методом фіксованого відсотка пропонуємо розраховувати за вирахуванням зароблених страхових платежів по достроково розірваним договорам у кварталах, які передують звітному.
3.3.	Пропонуємо зароблені страхові платежі визначати за формулою: $ЗСП = ((ОК\ 76 - (Опров\ Дт\ 76 - Км\ 68 - Опров\ Дт\ 704 - Км\ 76)) - (ОД\ 705 - (Опров\ Дт\ 36 - Км\ 705 - Опров\ Дт\ 705 - Км\ 703))) + ((ПСКР\ 4911 - ПСКР\ 4911) - (ПСД\ 4931 - ПСКР\ 4931)) - (КСК\ 4911 - КСД\ 4931)),$ де, ЗСП — зароблені страхові платежі; ОК(ОД) — оборот за кредитом (дебетом) рахунка за квартал; ПСКР (ПСД) — сальдо за кредитом (дебетом) рахунка на початок кварталу; КСК (КСД) — сальдо за кредитом (дебетом) рахунка на кінець кварталу; Опров — оборот за проведенням за звітний період; ПСКР 4911 — резерв незароблених премій на початок періоду по розірваному договору у звітному періоді; ПСКР 4931 — частка перестраховика у резерві незароблених премій на початок періоду по розірваному договору перестраховування.
3.4.	Зміна методу розрахунку резерву збитків, які виникли, але не заявлені є зміною облікової політики, яка відображається шляхом коригування сальдо нерозподіленого прибутку, за допомогою проведення Дт 441— Кт 491 або Дт 491— Кт 441.
3.5.	Пропонуємо частку перестраховиків у резерві збитків, які виникли, але не заявлені визначити як добуток даного резерву на кінець звітного періоду та частки перестраховика у резерві незароблених премій за відповідним видом страхування на кінець звітного періоду.

1	2
4.1.	У якості альтернативної методики розрахунку резерву коливань збитковості пропонуємо використовувати формулу: $РКЗк = \frac{((3\Phi_{i-1} - 3P_{i-1}) + \dots + (3\Phi_{i-n} - 3P_{i-n}))}{n} \cdot 3CПn,$ де $3\Phi_{i-n}$ – фактична збитковість за попередні періоди; $3P_{i-n}$ – середня збитковість за попередні періоди; n – кількість періодів які беруть для розрахунку; $3CПn$ – прогностичний показник зароблених страхових платежів у майбутньому звітному періоді.
4.2.	Пропонуємо для прийняття рішення про доцільність формування резерву коливань збитковості проводити розрахунки коефіцієнту варіації (більш детально [11]).
5.1.	Пропонуємо використовувати існуючу методику для усіх видів страхування, з однією зміною. У розрахунок пропонуємо брати не 80% зароблених страхових платежів, а відсоток визначений експертом чи визначений як різниця 100% та частки зароблених страхових платежів використаних для формування інших технічних резервів за відповідним видом страхування.
5.2.	Пропонуємо формувати резерв катастроф, якщо розрахункове значення частоти страхових подій, за видом страхування, менше або дорівнює 0,3.

* Джерело: власна розробка автора

Пропонуємо резерв заявлених, але не виплачених збитків у іноземній валюті розраховувати за форм. 1.

$$RBNS_K = RBNS_{\Pi} + \sum_{i=1}^n ((RBNS_{\Pi} \cdot \delta i - B3\epsilon^{ei}) \cdot (Kzi - Kni) + 3\epsilon^{ei} \cdot Kzi) \cdot 1,03, \quad (1)$$

де $RBNS_{\Pi}$ – резерв заявлених, але не виплачених збитків на початок періоду, що сформований в іноземній валюті та відображений у національній валюті за курсом НБУ на початок періоду (попередню звітну дату);

i – відповідний вид валюти (долари, рублі, євро тощо);

$RBNS_{\Pi} \cdot \delta i$ – резерв заявлених, але не виплачених збитків на початок періоду визначений у i -й іноземній валюті;

Kzi – курс i -ї іноземної валюти на звітну дату розрахунку (кінець звітного періоду);

Kni – курс i -ї іноземної валюти на попередню звітну дату розрахунку (кінець попереднього звітного періоду);

$3\epsilon^{ei}$ – сума заявлених збитків у i -й іноземній валюті у звітному

періоді, які неоплачені або оплачені не в повному обсязі на звітну дату;

$Bz6^{ei}$ – сума виплачених збитків у звітному період, які були заявлені, але не оплачені у попередніх періодах у і-й іноземній валюті;

1,03 – коефіцієнт, що збільшує резерв заявлених, але не виплачених збитків на 3% витрат на ведення справи.

Висновки. Провівши детальний аналіз нормативно-правових вимог до порядку формування технічних резервів страховими компаніями України, можна зробити висновок, що такі вимоги мають значні недоліки, які можуть призвести до: створення страхових резервів у розмірі, недостатньому для виконання взятих на себе зобов'язань, тобто до недостатньої платоспроможності страховика; формування недостовірної інформації про розмір технічних резервів, зобов'язань, доходів, витрат та фінансових результатів страховика у фінансовій звітності. Отже, зазначені наслідки сукупно будуть зменшувати безпеку страхового ринку, негативно впливати на його подальший розвиток. Тому, з метою недопущення настання вище зазначених негативних наслідків, у даному дослідженні, запропоновано ряд заходів спрямованих на вирішення виявлених проблем, які в подальшому ми рекомендуємо затвердити на державному рівні, закріпивши їх у відповідних нормативно-правових актах з питань формування та обліку технічних резервів.

1. Закон України «Про страхування» № 85/96-ВР від 07.03.1996 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
2. Правила формування, обліку та розміщення страхових резервів за видами страхування, іншими, ніж страхування життя, затвердженими Розпорядженням Держфінпослуг України від 17.12.04 № 3104 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>
3. Порядок і правила формування, розміщення та обліку страхових резервів з обов'язкового страхування цивільної відповідальності за ядерну шкоду, затверджені розпорядженням Держфінпослуг України від 13.11.2003 № 123 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z1107-03>
4. Буханець Д. Г. Методика формування та обліку технічних резервів страхових компаній: досвід України та зарубіжних країн / Д.Г.Буханець // Економіка та підприємництво: Збірник наукових праць молодих вчених та аспірантів. – Вип.2. – К.: КНЕУ, 1998. – С. 139–145.
5. Вареня В. Бухгалтерський облік страхових резервів / В.Вареня // Вестник бухгалтера и аудитора Украины. – 2006. – № 3–4. – С. 12–17.
6. Гаманкова О. О. Облік і аудит у страхових організаціях: [навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц.] / О.О.Гаманкова; М-во освіти і науки України, КНЕУ. – Вид. 2-ге, без змін. – К.: КНЕУ, 2006. – 183 с.
7. Гарматій Т. О. Облік та аудит в страхових компаніях: [навч. посібн.] / Т.О.Гарматій; М-во освіти і науки України, Тернопільська академія народного господарства, Ін-тут фінансів. – 2004. – 180 с.

8. Лень В.С. Облік і аудит в страхових організаціях [навч. посібн.] / В.С.Лень. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 408 с.
9. Мних Є.В. Облік розміщення страхових резервів у банківські метали / Є.В.Мних, В.С.Лень // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. – Чернігів: ЧДТУ, 2011 – № 1(48). – С. 405–410.
10. Приходько В. С. Бухгалтерський облік страхової діяльності: [навч. посібн. – 2-ге вид., доповн. й переробл.] / В.С.Приходько. – К.: Лібра. – 2002. – 216с.
11. Сидоренко О.О. Обґрунтування доцільності розрахунку резерву коливань збитковості / О.О.Сидоренко // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. – Серія «Економічні науки». – Кіровоград: КНТУ, 2009. – Вип. 16. – Ч. 1. – С. 202–207.